

Embedet og det almene præstedømme fra urkirken til reformationen

Det har været meget givende og afklarende for mig selv at arbejde med dette emne. Jeg har fået nye perspektiver på emnet, og jeg lægger det frem her i håb om, at I vil tage imod det med al god vilje og så prøve det på Skriften.

Urkirken

De første kristne omtalte sig selv som Guds *ekklesia* (1 Kor 10,32 1 Tim 3,5). Ifølge sin oprindelse betyder ordet, at være ”kaldt ud”. Guds menighed er kaldt ud af verden for at tilhøre Gud.

Samme sag kommer til udtryk, når NT siger, at menigheden er *hellig* (1 Kor 3,17; 1 Pet 2,5). Bibelsk hellighed indebærer, at noget eller nogen er skilt ud fra den syndige verden for at tilhøre Gud. Menigheden er hellig, ikke ved noget den selv er eller har gjort, men ved Jesu frelse og ved Åndens gerning i hjerterne: ”I blev vasket rene, I blev helliget, I blev gjort retfærdige ved Herren Jesu navn og ved vor Guds Ånd (1 Kor 6,11).

Menighedens hellighed er ikke synlig for vore menneskelige øjne. Vi ser ikke vor hellighed hos os selv, men hos Jesus. Han er vor hellighed! (Joh 17,19; Rom 5,18-19).

Som kristne er vi skilt ud fra verden og hellige for Gud i Jesus. Det er virkeligheden. Men frem til Jesu genkomst er det en virkelighed, som vi kun ser i Ordet. Her kommer Ånden til os og åbner vore hjerters øjne, så vi ser hvor rige, hellige og herlige, vi er i Jesus. Netop det er Åndens opgave: ”Vi har ikke fået verdens ånd, men Ånden fra Gud, for at vi skal vide, hvad Gud i sin nåde *har* givet os” (1 Kor 2,12). At vi ser, hvad vi er og har i Jesus, det er selve kilden til tro og åndeligt liv.

At vi er udskilt fra verden og hellige for Gud i Jesus, er en usynlig virkelighed. Men den har en synlig side – i sakramenterne. Dåben og nadveren markerede i urkirken grænsen mellem verden og kirken. Sakramenterne er først og fremmest nådemidler, hvori Gud giver os Jesus selv, syndernes forladelse og evigt liv. Men de også tegn, der markerer grænsen mellem verden og kirken.

Dåben blev i urkirken foretaget på grundlag af omvendelse fra synden og bekendelse af troen (ApG 2,38; 8,37; 18,8). Dåben blev forstået både som den ydre optagelse i menigheden og som indgangen til troslivet i fællesskab med Jesus. Alle døbte blev betragtet og betegnet som kristne (Gal 3,27). Hvis en døbt efter dåben talte eller handlede i strid med troen, blev han formanet til at omvende sig. Det skete både i form af forkyndelse og i personlig samtale (Se f.eks. 1 Kor 6,1-11; Gal 6,1; Ef 5,1-20; Jak 19-20). Hvis den døbte fortsatte i vranglære eller syndig levevis og ikke ville omvende sig, blev han udelukket af menigheden og dermed fra nadverbordet (Mt 18,15-18; 1 Kor 5,9-13).

Nadveren var den nye pagts påskemåltid. Som den gamle pagts måltid kun var åbent for omskårne (2 Mos 12,48), sådan var den nye pagts måltid i urkirken kun åbent for de døbte, som fortsat bekendte troen med både mund og hånd. På denne baggrund skriver Paulus til korinterne: ”Hvad jeg skrev til jer, var, at I ikke må have med nogen at gøre, som har navn af broder, men lever utugtigt eller er grisk eller er en afgudsdyrker eller en spotter eller en drukkenbolt eller en røver. I må heller ikke spise sammen med sådan en (1Kor 5,11). Nadveren var en markering af kristent fællesskab og var derfor forbeholdt dem, som bekendte troen med mund og hånd.

Ved sin forvaltning af dåb og nadver trådte urmenigheden frem som et afgrænset og kendeligt personfællesskab. Det var tydeligt for alle, hvem der var med i menigheden, og hvem der ikke var.

Apostlene vidste, at der kunne være hyklere i menighederne. Derfor talte de til stadighed ransagende til menighederne: ”Ransag jer selv, om I er i troen! Prøv jer selv! Ved I ikke, at Jesus

Kristus er i jer? Ellers står I ikke prøve” (2 Kor 13,5). Apostlene vidste også, at selvretfærdigheden var en stadig fare. Derfor forkyndte de Guds lovs dom over alle de troendes egne fortjenester, så Kristus alene blev deres rigdom (Fil 3,8-9). De, som tog imod den ransagende og evangeliske forkyndelse, og som bekendte troen med mund og hånd, blev regnet for kristne og dermed som meddelagtige i det almene præstedømme.

Det almene præstedømme

Det almene præstedømme må forstås i lyset af præstetjenesten i GT.

Præsterne i den gamle pagt havde som hovedopgave at træde frem for Gud med ofre. I kraft af denne tjeneste havde de en privilegeret adgang til Gud. De kunne gå ind på det hellige område i helligdommen, og ypperstepræsten kunne én gang om året gå ind i det allerhelligste. I det allerhelligste var Gud selv og paradiset. Keruberne, der var indvævet i forhænget, viste, at herinde var det paradiset, som menneskene ved synden var udelukket fra. Men her kunne ypperstepræsten gå ind. Én gang om året og med blodet fra syndoffertyren kunne han træde frem for den hellige Gud inde i paradiset – og leve (2 Mos 16,11-17). GT's præstetjeneste var imidlertid kun en skygge af det, som skulle komme (Kol 2,17). Jesus er den endelige og fuldkomne præst.

Kristi ypperstepræstelige gerning bestod i, at han gik ind i det allerhelligste, ikke på jorden, men i himlen, ikke med blod af dyr, men med sit eget blod, ikke for midlertidigt at tildække synden men for evigt at sone og fjerne den. Dette offer trådte han frem for Gud med ved sin død, og med dette offer står Kristus nu for Gud (Hb 4,14). Derfor og alene derfor er der adgang for os ind til Gud og ind til paradiset. Da Jesus døde, flængedes forhænget i templet fra øverst til nederst. Gud viste, at vejen ind til ham og ind til paradiset nu er åben – for Jesus skyld. Den første, som gik ind, var røveren på korset. Han, som kort før sin død havde hånet Jesus på korset. Han fik nu lov at gå ind til Gud og ind i paradiset på grundlag af Jesu blod – og leve (Mt 27,44-53; Luk 23,39-43)! Den gamle pagts præstetjeneste er et forbillede på Jesu frelsergerning, den er også et forbillede på den stilling, som vi er sat ind i ved troen på Jesus. Vi har ved troen adgang ind til Gud i paradiset. Vi får lov at stå og leve for den levende Guds ansigt i fred. Det er vores grundlæggende privilegium som Guds præster.

Vi står i himlen for Guds ansigt. Det er vores virkelighed som troende i den nye pagt: ”I ham og ved troen på ham har vi frimodighed og tillidsfuld adgang til Gud” (Ef 3,12). ”For gennem ham har både vi og I i én ånd adgang til Faderen” (Ef 2,18). I Efeserbrevet kapitel 2 og 3 udfolder Paulus indholdet i Jesu frelse, og det er tydeligt, at han har billedet af templet og af præstetjenesten som baggrund for det, han siger. I kraft af Jesu forsoning har både jøder og hedninger nu fri adgang ikke bare ind i præsternes forgård eller ind til i hellige, men ind i det allerhelligste, ind i paradiset. Og her står vi nu ved troen på Jesus for Gud i himlen. Vi er allerede sat med Kristus ”i himlen” (Ef 2,6).

Umiddelbart kan det virke gådefuldt. Er vi i himlen nu? Ja, det siger Paulus! Men er vi ikke her på jorden? Jo, det er åbenbart! Hvad er så meningen? Meningen er den, som Jesus forkynder fra begyndelsen af sin tjeneste, at himlen er kommet her nu: ”Guds rige er kommet nær; omvend jer og tro på evangeliet!” (Mk1,15). Farisæerne undrer sig, for de kan ikke se Guds rige. Men Jesus svarer: ”Guds rige kommer ikke, så man kan iagttage det; man vil heller ikke kunne sige: Se, her er det! eller: Se der! For Guds rige er midt iblandt jer” (Luk 17,20-21).

Det er virkeligheden. Som kristne står vi allerede nu i himlen. Vi står i det allerhelligste, i paradiset. Når vi dør, går vi ikke et andet sted hen, men vore øjne åbnes, og vi ser det, som allerede nu er virkelighed – at vi står i himlen, hos Gud, i fred! Det er en virkelighed, som følger os i *alle* dele af vores liv. Vi står ikke kun for Guds ansigt, når vi er sammen i menigheden. Vi står for Guds ansigt alle ugens dage, 24 X 7. Hele vores liv er vi i det allerhelligste. Vi er præster for Gud alle ugens dage og i alle vort livs rum. Hele vort liv er en præstetjeneste for Guds ansigt i tilbedelse af Ham.

”Der kommer en time, ja den er nu, da de sande tilbedere skal tilbede Faderen i ånd og sandhed” (Joh 4,23). Jesus understreger, at sand tilbedelse af Gud i den nye pagt ikke bundet til bestemte

tidspunkter eller bestemte steder. Sand tilbedelse sker i ånd og sandhed. Den findes hos dem, som har Guds Ånd, og som kommer til Gud gennem ham, som er sandheden – Jesus Kristus.

Hvad indebærer det almene præstedømme? Det indebærer først og fremmest, at vi har adgang til Gud som vores far for Jesu skyld, at vi står hos ham i himlen, og at vi lever hele vort liv for Guds ansigt i tilbedelse af ham. Når vi taler om det almene præstedømme retter vi i almindelighed vores opmærksomhed mod tjenesterne i menigheden, og det hører med. Men i NT er perspektivet meget større og rigere. Vi er præster for Gud og lever for hans ansigt i alle dele af vort liv.

Når vi skal finde bibelsk belæg for det almene præstedømme, går oftest til 1 Pet 2,9-10. Det er vigtige vers, som vi snart skal se på. Men vi skal nærme os disse vers ad den vej, som forfatteren selv har tænkt det, og derfor skal vi først se på 1 Pet 2,4-5: ”Kom til ham, den levende sten, som blev vraget af mennesker, men er udsøgt og kostbar for Gud, og lad jer selv som levende sten bygges op til et åndeligt hus, til et helligt præsteskab, der bringer åndelige ofre, som takket være Jesus Kristus er kærkomne for Gud”. Det fundamentale og afgørende i det almene præstedømme er kaldet til at komme til Jesus. Kom til ham og tag imod evangeliet om hans fuldbragte frelse. Så står du for Gud som hans elskede barn, så er du hellig for Gud i Jesus, så er du i himlen og i det allerhelligste. Hør det, tag det til dig, tak for det og hvil i det, så vil Gud selv ved sin Ånd indefra bygge dig op i troen, så du kan tjene ham i ånd og sandhed! Da bliver hele dit liv en tjeneste for Gud, og hele dit liv bliver et offer til ham.

Hvilke ofre kan vi som præster bringe Gud? Paulus sætter ord på det i Rom 12,1: ”Så formaner jeg jer, brødre, ved Guds barmhjertighed, til at bringe jeres legemer som et levende og helligt offer, der er Gud til behag – det skal være jeres åndelige gudstjeneste.” De kristnes gudstjeneste i den nye pagt er ikke begrænset til bestemte tider og bestemte steder. Vi tjener Gud som hans præster og giver os selv som offer til ham i alle dele af vort liv. Hele vort liv er en gudstjeneste og et offer til Gud. Hele vort liv er en udfoldelse af det almene præstedømme!

Så er det sandt, at vore liv som kristne præges af meget andet end troens liv. Vi kommer alt for nemt til at ligne den verden, vi er skilt ud fra. Det ved Paulus. Derfor fortsætter han i Rom 12,2: ”Skik jer ikke lige med denne verden, men lad jer forvandle, ved at sindet fornyes, så I kan skønne, hvad der er Guds vilje: det gode, det som behager ham, det fuldkomne.”

Hvor er det skønt, at Paulus ikke stopper efter den første imperativ, den første bydemåde. Han nøjes ikke med at sige, at vi ikke skal være som verden. Han fortæller os, hvordan vi bliver anderledes. Det begynder med en indre forvandling og fornyelse. Al sand helliggørelse begynder indefra, og den virkes af Ånden gennem evangeliet om Jesus og alt, hvad vi ejer i ham. Når jeg ser mig selv i Jesus hellig og herlig for Gud, ser at jeg har fred med Gud, at jeg lever mit liv i Guds faderhånd og er på vej mod evig salighed på den nye jord, så overskyldes min samvittighed med Guds fred, så ånder jeg frit, så åbnes der for en kilde med levende vand indefra, og så forvandles og fornyes jeg indefra til at leve mit liv for Guds ansigt i tak, tro og tilbedelse. Det er det almene præstedømme! Hvor kan man udfolde det? Det kan man gøre overalt og til enhver tid – helt frem til dødslejet. Det sidste bibelord, jeg hørte min far læse var Filipperbrevet : ”Jeg håber, at jeg ikke skal blive til skamme i noget, men at Kristus nu som altid må blive forherliget i fuld offentlighed ved det, som sker med mit legeme, hvad enten jeg skal leve eller dø” (Fil 1,20). Det er det almene præstedømme. Et liv, der er overladt til Gud i bøn om at blive brugt til Kristi herliggørelse. Når dette liv virkes i os ved evangeliet og finder udfoldelse hos os, da bliver hele vort liv en forkyndelse til Guds pris.

Vore liv for Guds ansigt er vor forkyndelse. Det er budskabet hos apostelen Peter i hans første brev. Her finder vi de vers, vi oftest tager frem om det almene præstedømme, 1 Pet 2,9-10: ”Men I er en udvalgt slægt, et kongeligt præsteskab, et helligt folk, et ejendomsfolk, for at I skal forkynde hans pris, han som kaldte jer ud af mørket til sit underfulde lys.”

Peter henter her nogle af sine formuleringer fra Es 43,21: ”Det folk, jeg skabte mig, skal forkynde min pris”. Dette folk er ifølge Peter alle dem, som tror på Jesus. Vi er Guds hellige folk og hans

hellige præsteskab, og som præster er det vores kald at forkynde Guds pris. Hvordan gør vi det? Det udfolder Peter for os videre frem i sit brev. Her kalder han os til at leve hele vores liv for Guds ansigt i tillid til ham. Dette nye liv er vores forkyndelse.

I *samfundet* (2,11-17) kaldes vi til at underordne os øvrigheden ”for Herrens skyld” (v.11). Vi må bag øvrigheden se Gud. Ved at underordne os øvrigheden giver vi ære og pris til Gud.

På *arbejdspladsen* (2,18-25) kaldes vi til at underordne os vore foresatte. Er de urimelige, må vi bære deres urimelighed ”med Gud for øje” (v.19). Gud ser urimeligheden, og vi må overlade dommen til ham. Dette liv, hvor vi giver os i Guds hænder, forkynder Guds pris.

I *ægteskabet* (3,1-7) kaldes vi til at tjene vor ægtefælle. Hustruerne ved at underordne sig deres mænd og mændene ved at bruge al deres kraft til gavn for hustruen. Det er stort ”i Guds øjne” (v.4), og det kan føre til, at andre ”vindes” for Gud (v.1).

I mødet med *ikke-kristne* (3,8-4,6; 4,12-19) kan vi opleve lidelser for troens skyld. Her må vi huske, at ”Herrens øjne hviler på de retfærdige... Herrens ansigt er vendt mod dem, der øver ondt” (3,12). Gud ser uretten, og han vil selv dømme den, om ikke før så på den store dag. I det lys bliver det klart, at det ikke er os, der er i nød, men de vantro. De har behov for, at vi møder dem med Guds ord til omvendelse og tro på Jesus. (3,9; 3,14; 4,5; 4,17-19). Skal vi kunne vidne om Jesus, må vi give plads for evangeliet om Jesu frelse i vore egne hjerter. Da er vi beredt til at vidne om Jesus for de vantro, når vi får anledning til det (3,15).

I *menigheden* (4,7-11; 5,1-7) kaldes vi til at støtte og hjælpe hinanden på vej mod himlen. Hver med vor nådegave må vi bidrage til, at Gud herliggøres for vores hjerter ved Jesus Kristus (4,10-11). Lederne i menigheden må gøre sig til tjenere for de troende. Gud ser lederens tjeneste og vil lønne den (5,4). De unge må i ydmyghed underordne sig under de ældre i tillid til, at Gud selv en dag vil ophøje de ydmyge (v.7).

Opsummerende er der fire ting, vi skal bemærke:

For det *første*: Vi er præster for Gud, fordi vi for Jesu skyld får lov stå for Guds ansigt i fred og får lov at bringe hele vort liv som et offer til ham.

For det *andet*: Det almene præstedømme udfolder sig ikke bare i menigheden eller i tilknytning til åndelige tjenester. Det udfolder sig i alle dele af vores liv, i verdslige og åndelige gøremål, for vi er overalt for Guds ansigt og ofrer os selv til ham.

For det *tredje*: I menigheden indebærer det almene præstedømme, at vi alle er kaldet til at tjene med den eller de nådegaver, Gud har givet os. Det fælles mål for alle nådegaverne er, at menigheden hjælpes på vejen frem mod himlen, og at Gud herliggøres for hjerterne ved Jesus Kristus.

For det *fjerde*: Vore liv formes til et offer til Gud ved at vi lever i modtagelse af evangeliet og trøster os ved, at Gud er for os for Jesu skyld.

Der kunne siges meget mere om det almene præstedømme i NT. Men det må blive ved dette.

Embedet

Når vi taler om *embedet* i bestemt form, tænker vi i almindelighed ikke på det almene præstedømme. Men jeg vil gerne rejse spørgsmålet, om det ikke ville være i god samklang med NT at gøre det, og jeg vil gerne give to begrundelser for det.

For det *første* er det almene præstedømme evangeliets vidunderlige gave til alle kristne, og det ene embede som alle andre embeder og tjenester udspringer af.

For set *andet* er det for mig at se svært at definere ét bestemt kirkeligt embede i NT, som skiller sig så klart ud fra alle andre embeder og tjenester, at det er rimeligt at betegne det som *embedet*.

Dette sidste må jeg naturligvis begrunde nærmere. Jeg mener ikke, at vi i NT finder nogen tvedeling af menigheden i NT i to persongrupper med hver deres type af tjenester og embeder: én gruppe for lægfolket med alle deres mange forskellige embeder og tjenester; og en anden gruppe for den ene person eller de få, som har ét bestemt embede, der indholdsmæssigt adskiller det så klart og tydeligt fra alle andre embeder og tjenester, at det er rimeligt at definere dette ene embede som *embedet*.

Vi finder mange embeder og mange tjenester i NT. Nogle er vigtigere end andre, nogle fortjener en særlig agtelse, nogle er forbundet med en ledende myndighed, og nogle indebærer et ansvar for at forkynde Guds ord. Men jeg har ikke fundet grundlag i NT for at identificere ét konkret embede som ”*embedet*”. Jeg har tværtimod fundet en række skriftord, som problematiserer dette syn.

Paulus siger i 1 Tim 5,17: ”Ældste, som er gode forstandere, fortjener dobbelt agtelse, særlig de, der slider med forkyndelse og undervisning.” Menighederne synes at have haft ældste, som har været åndelige ledere i menigheden, men ikke har været forkyndere. Har de så ikke haft del i ”*embedet*”?

Paulus påpeger i 1 Kor 12,28, at der er forskel på vigtigheden af embeder: ”I kirken har Gud sat nogle til for det *første* at være apostle, for det *andet* profeter, for det *tredje* lærere.” Her nævner Paulus profeterne før lærerne og ser dermed ud til at regne dem som vigtigere end lærerne. Når vi taler om ”*embedet*”, taler vi i almindelighed om lærerembede. Jeg skulle være den sidste til at underkende dette embedes vigtighed og åndelige livsnødvendighed. Men er det i samklang med NT give det så enestående en særstilling i forhold til alle andre embeder, at vi kalder det ”*embedet*”?

Der er ét sted i NT, hvor jeg mener, at man kan identificere en tvedeling af menigheden. Det sker i en tekst, som handler om, hvem der har lov at tale i menigheden, og hvem der ikke har lov at tale. Der er én gruppe, som må tale, og der er en anden gruppe, som ikke må tale. Men de, som må tale er ikke lærerne. Det er alle mændene i menigheden. De, som må tie, det er ikke ”lægfolket”. Det er kvinderne. Teksten er 1 Kor 14,34-35. Når kvinderne må tie, skyldes det den ’hovedstruktur’, som er givet fra skabelsen for forholdet mellem mand og kvinde (1 Kor 11,3; Ef 5,21-24). Den struktur gælder i ægteskabet, hvor kvinden må underordne sig ”i alt” (Ef 5,24). Den samme struktur gælder også i menigheden, hvor kvinden ligeledes må underordne sig ”i alt” (1 Tim 2,11). Kvindens kald til underordning gælder således ikke kun i læremæssige spørgsmål, men ”i alt”. *Alle* embeder og tjenester i menigheden, som indebærer, at man udøver myndighed over voksne mænd, er dermed forbeholdt mænd (1 Tim 2,12). Det gælder også i praktiske, administrative og økonomiske forhold.

Jeg har tre spørgsmål i denne forbindelse:

Er der grundlag i NT for at sige, at der er ét bestemt embede, nemlig *embedet*, som er forbeholdt mænd? Er det ikke i bedre samklang med NT at sige, at alle de tjenester og embeder, som indebærer en overordnet myndighed, er forbeholdt mænd?

Hvis vi skal skelne mellem to forskellige kategorier af tjenester i menigheden, er det da ikke i bedst samklang med NT at skelne mellem *de* tjenester, som kun kan varetages af mænd, og *de*, som kan varetages af både kvinder og mænd?

Er der grundlag i NT for at sige, at formidlingen af Guds ord i menigheden varetages af ét bestemt embede, nemlig *embedet*? Er det ikke i bedre samklang med NT at sige, at Guds ord formidles i menigheden både ved de mænd, som er kaldede til myndigt at vejlede menigheden i troen, og ved de troende, som har gode profetiske og vidnende ord, som kan opbygge menigheden i troen?

Lad mig uddybe begrundelsen for dette sidste spørgsmål. I NT er der to former for formidling af Guds ord, som har plads ved menighedens sammenkomster:

Den *første* grundtype er den myndige forkyndelse, undervisning og vejledning, som gives af de mandlige hyrder, forstandere, lærere, tilsynsmænd og ældste, som har kald og udrustning til denne opgave (Rom 12,7; Gal 6,6; 1 Tim 2,11; 3,2; 4,13; 4,16; 5,17; 2 Tim 2,2; 4,2; Tit 2,7). Her er der givetvis i første omgang tale om en monologisk formidling. < Illustration >

Den *anden* grundtype er de profetiske ord og vidnesbyrd, som de troende rækker til hinanden til opbyggelse i troen. Profetiske ord defineres af Paulus som ord til opbyggelse, opmuntring og trøst (1 Kor 14,3). Disse ord formidles i NT både af kvinder og af mænd (ApG 21,9; 1 Kor 14,5). Den gensidige opbyggelse med profetiske ord synes at have haft en central plads i de apostolske menigheder (Rom 12,6; 1 Kor 14,26-33; Ef 5,18-20; Kol 3,16; 1 Tess 5,20). < Illustration >

Mit spørgsmål er, om det ikke er ønskeligt, at begge disse måder at formidle Guds ord på udfoldes i vore menigheder. Paulus' formaning lyder fortsat: "Ringeagt ikke profetisk tale." (1 Tess 5,20)

Giver vi plads for den indbyrdes opbyggelse, er vi forpligtede til at bedømme det, som siges. Her hviler der et særligt ansvar på menighedens ledere. Men det er samtidig hele menighedens ansvar: "To eller tre kan tale profetisk, og de andre skal bedømme, hvad de siger" (1 Kor 14,29). Til den samlede menighed i Tessalonika lyder det: "Prøv alt, hold fast ved det gode" (1 Tess 5,21).

Det kan meget vel være, at der mange menigheder i dag, hvor "lægefolket" er så åndeligt umodne og uafklarede, at de hverken kan tage ansvar for en tjeneste, dele vidnesbyrd med andre eller bedømme den forkyndelse, de hører. Det tror jeg kan være situationen mange steder. Men da er det værd at bemærke, hvad Paulus siger, er hensigten og målet med de åndelige lederes tjeneste i menigheden. Målet er, at *alle* de troende når frem til en sådan åndelig modenhed i troen på Jesus, at de både kan tjene i menigheden, bidrage til den indbyrdes opbyggelse og bedømme forkyndelsen (Ef 4,11-16).

Opsummerende vil jeg sige seks ting om embederne og tjenesterne i urmenigheden:

For det *første*: Hvis vi skal fremhæve ét embede, som selve embedet, så mener jeg selv, at det vil være i bedst samklang med NT at fremhæve det præsteembede, som alle troende har del i.

For det *andet*: Der synes at have været flere embeder i urkirken, der har haft en ledende myndighed, og derfor har været forbeholdt mænd. Selvom forskellige embedstitler kan dække over samme sag, synes der at have været ledende embeder både med og uden et centralt forkyndende ansvar.

For det *tredje*: Guds ord synes at være blevet formidlet i urmenigheden både i form af monologisk undervisning ved mænd med et åndeligt ledende ansvar, og i form af indbyrdes opbyggelse ved mænd og kvinder, som havde gode profetiske og vidnende ord at give videre til opbyggelse i troen.

For det *fjerde*: Alle de troende i apostlenes menigheder blev kaldet til at udfolde deres nådegaver til støtte for de andre troende på vej mod himlen og til herliggørelse af Gud ved Jesus Kristus.

For det *femte*: Alle de troende i apostlenes menigheder blev formanet til at forholde sig prøvende og bedømmende til den forkyndelse, de hørte.

For det *sjette*: Det er et centralt mål for de åndelige lederes tjeneste i urmenigheden at opbygge og myndiggøre alle de troende, så de bliver i stand til både at tjene og at bedømme forkyndelsen.

Oldkirken

Det 2. og 3. århundrede var en vækkelses- og ekspansionstid. Den kristne tro blev udbredt til hele Romerriget, og omkring år 300 tilhørte ca. 10-15% af rigets borgere kirken. Evangeliet blev ikke udbredt ved særligt udsendte missionærer, men ved almindelige kristne, der levede for Guds ansigt i

troen på Jesus og vidnede om deres frelser, hvor de kom frem. Missionen var således en udfoldelse af det almene præstedømme ved soldater, vævere, fiskere, husmødre, købmænd og slaver.¹

I praksis bragte de kristne således hele deres liv som et offer til Gud, men i teologien og gudstjenesten skete der tidligt en indsnævring af tænkningen, hvor gudstjenesten og nadveren kom i centrum som offerstedet. Teksten fra Mal 1,11 var central i oldkirken: ”Fra øst til vest er mit navn stort blandt folkene. Overalt bliver der tændt offerild og bragt rene offergaver i mit navn, for mit navn er stort blandt folkene”. Allerede Didaké (ca. 100-150) henviser til denne tekst og foreskriver, at de troende skal bringe førstegrøden til deres ”ypperstepræster”, for at de i forbindelse med gudstjenesten og nadveren kan bringe det frem for Gud.² Også Justin (ca. 100-165) henviser til Mal 1,11 og betoner, at de kristne i forbindelse med gudstjenesten og nadveren må frembære bønner og taksigelser til Gud. Det er ”de eneste fuldkomne og kærkomne ofre for Gud”.³

Fire ting skal bemærkes i forlængelse heraf:

For det *første*: Der sker en bevægelse væk fra NT's tale om, at hele den kristnes liv er et offer til Gud og en udfoldelse af det almene præstedømme. Der tales nu mere indsnævret om at ofre og at udfolde præstetjeneste i gudstjenesten. Hverdagslivet mister sin hellighed og sin karakter af offer og præstetjeneste. Al præstelig virksomhed samles i det kultiske rum. Skal det almene præstedømme udfoldes, skal det ske i det kultiske rum, ved menighedens samlinger.

For det *andet*: Når Didaké og Justin betoner, at de kristne må bringe deres ofre til Gud i gudstjenesten og ved nadveren, sker det ikke ud fra en forståelse af nadveren som et sonoffer. I Didaké er det jordens afgrøder, som ofres, og hos Justin er det bønner og taksigelser. Begge steder er der tale om takofre. Men sammenknytningen af offer og nadver lægger sporet ud for den senere tanke om nadveren som et sonoffer. Denne tanke møder vi første gang hos Cyprian (d. 258).⁴

For det *tredje*: Med tanken om gudstjenesten og nadveren som offerstedet og om præsten som offerpræst var man i det 3. århundrede på vej tilbage til en gammeltestamentlig forståelse af præsteskrabet og præstetjenesten. På denne baggrund var det naturligt, at man udviklede en forståelse af menigheden som delt i ”ordo” og ”plebs”, gejstlighed og lægfolk. Ordparret og tankegangen optræder første gang hos Tertullian (ca. 160-225). Men Tertullian fastholder for sin egen del fortsat, at alle kristne er præster, og at de som sådan principielt kan varetage alle tjenester i menigheden.⁵ Hippolyt (d.235) definerer derimod et markant skel mellem ’ordo’ og ’plebs’. Apostlene var ypperstepræster, og deres embede videreføres af biskopperne. Kun de kan forestå de centrale kultiske handlinger. Biskoppernes ret og magt beror på deres apostolske succession. Denne succession placerer biskopperne i en særlig kategori i forhold til lægfolket.⁶

For det *fjerde*: Med koncentrationen om nadveren som offerstedet og definitionen af præsten som offerpræst svækkedes gradvist synet for værdien af lægfolkets tjeneste både i og uden for menigheden. Tertullian vidner om, at man endnu på hans tid i forlængelse af agapemåltiderne gav plads for, at de troende indbyrdes kunne opbygge hinanden med vidnesbyrd ud fra Guds ord og ved samtale. Ved disse samlinger kunne *enhver* troende tage ordet. Det kunne også ske, at en troende mand, som ikke var indviet til presbyter eller biskop, blev opfordret til at prædike. Tertullian havde ikke selv nogen af disse indvielser, men tjente ikke desto mindre som prædikant.⁷ Denne praksis gled dog gradvist mere i baggrunden og forsvandt helt i den kirke som trådte frem efter år 313.

Det konstantinske vendepunkt er en rammende betegnelse for den radikale forandring af kirkens ydre forhold, som fandt sted efter Konstantins lovliggørelse af den kristne tro i 313. I tiden frem til 313 havde kirken den ene gang efter den anden oplevet hård forfølgelse. Ikke desto mindre var den blevet ved at vokse. Den stadige vækst havde skabt en herlighedsteologisk forventning om, at de kristne med tiden ville overvinde hedenskabet, få den ydre magt i verden og udfolde et freds- og herlighedsrige på jorden. Forventningerne hentede næring fra det gammeltestamentlige teokrati. Den teokratiske orden blev set som idealet for enhver tid. Målet måtte være en kristen regent over et kristent rige. Da Konstantin vandt den fulde verdslige magt i det romerske rige og efterfølgende

de facto gjorde sig til kirkens øverste leder, blev det af mange opfattet som et svar på de troendes bønner og virkeliggørelsen af Guds plan. Netop sådan fremstilles det store vendepunkt af kirkehistorikeren Euseb: Kejseren er udvalgt af Gud som kirkens befrier og som rigets leder i både verdslige og åndelige forhold. I ham virker det guddommelige Logos med henblik på at føre hele imperiets befolkning til Gud. Med Konstantin begynder sejrstiden for kristendommen, for han er ”den mest gudfrygtige hersker, hvem alene blandt alle, som har været fra tidens begyndelse, den universelle og almægtige Gud har givet kraft til at rense det menneskelige liv”⁸

På baggrund af de hårde forfølgelser er det ikke svært at forstå de kristnes taknemmelighed over de nye tilstande, som kom med Konstantin. Det er heller ikke svært at forstå, at de så de nye tilstande som en gudgiven anledning til kirkelig ekspansion og åndelig forvandling af det romerske rige. Her findes det historiske udgangspunkt for visionen om et *corpus christianum* – et enhedskulturelt kristent folk. Det var en herlighedsteologisk vision, og som al herlighedsteologi måtte virkeliggøres med kødelige midler. Statens magt stod til kirkens rådighed, og den blev brugt. Fra 380 var kun kristendommen tilladt, og snart begyndte kirken at bruge ydre magt og tvang for at føre mennesker ind i dens fællesskab.

Resultatet var uundgåeligt en opløsning af kirkens egenart som et troende, helligt og tjenende folk. Frem til 313 havde kirken opretholdt en konsekvent kirketugt og havde kun døbt dem, som havde viste vilje til at leve et nyt og helligt liv. I 300-tallet opløstes både kirketugten og den restriktive dåbspraksis og i forlængelse heraf opløstes også kirkens ydre hellighed. Det er symptomatisk for de nye tilstande, at Augustin (354-439) i en dåbsprædiken ved en morgengudstjeneste må formane de nydøbte til at vente med at drikke sig berusede til efter middagsgudstjenesten.⁹

Augustin blev selv den teolog, der leverede et principielt teologisk forsvar for den nye kirkevirkelighed. Han udviklede et nyt kirkesyn, som blev teologi- og kirkehistorisk skelsættende. Ifølge Augustin er det kirkens normaltilstand at være et blandet fællesskab af troende og åbenbart ubodfærdige. Det er umuligt at hindre at de sidste får adgang til sakramenterne. Augustin forudsætter, at flertallet i kirken lever ”carnaliter et animaliter”, kødeligt og dyrisk.¹⁰ Sådan er det, og sådan må det være. Augustin henviser til Jesu lignelse om ukrudtet og hveden. Jesus siger selv, at den handler om ”verden” (Mt 13,38). I verden skal de to planteformer gro side om side. Men Augustin overfører symptomatisk nok lignelsen på kirken. Her skal vi ikke fjerne ubodfærdige og vranglærere eller holde dem borte fra sakramenterne. I stedet skal vi skelne mellem ”*communio sacramentorum*” og ”*congregation sanctorum*”, det sakramentale fællesskab og de helliges fællesskab.¹¹ Det sande kristne fællesskab og den sande kirke er ikke store, katolske kirke, men den lille, indrekirkelige kerne af frelste. Disse frelste er imidlertid kaldet til at blive i den store kirke, bære over med den og tjene den i kærlighed. At bryde med den store kirke på grund af dens tilstand er udtryk for manglende kærlighed og dermed ensbetydende med frafald. Den sande kirke vil per definition altid være i den store, katolske kirke, men som en lille minoritet ”*in occulto*”, i det skjulte. Den sande kirke træder ikke frem ved sakramenternes forvaltning eller ved en ydre bekendelse med mund og hånd. Den har kun ét sikkert og klart kendetegn: den indbyrdes kærlighed. ”Alle kan slå korsets tegn for sig; alle kan svare ’Amen’ og synge ’Halleluja’; alle kan blive døbt og komme i kirke. Guds børn lader sig ikke skelne fra djævelens børn undtagen ved kærligheden. De, som har kærligheden er født af Gud. De, som ikke har kærligheden, er ikke født af Gud”.¹²

Med sit nye kirkesyn formåede Augustin på samme tid at begrunde den verdsliggjorte kirkes legitimitet og den hellige kirkes realitet. Men prisen var stor: en principiel tilsidesættelse af den nytestamentlige vejledning for sjælesorg og kirketugt en praktisk opgivelse af det nytestamentlige menighedsliv.

I en kirke, hvor majoriteten var åbenbart vantro, gav det ingen mening at opmuntre medlemmerne til at udfolde deres nådegaver og at opbygge hinanden med Guds ord. Det almene præstedømme kunne ikke udfoldes i en folkeomsluttende menighed med en majoritet af vantro. Derfor ophørte også snart alle tjenester ved lægfolk. I praksis blev der kun én gruppe, som kom til at tjene ved menighedens samlings: De, som havde fået en særlig kirkelig indvielse. Augustin var den første,

som brugte termen ”character indelebilis” om det åndelige mærke, som sættes på præsten ved hans ordination. I de følgende århundreder blev det kirkelære, at dette mærke placerede præsten i den ophøjede gejstlige klasse i kirken, og at han i kraft af dette mærke var i stand til at indvie nadverens elementer. Ordinationens mærke kom til at markere et tydeligt skel mellem præster og lægfolk. I den middelalderlige kirke var det i praksis kun de præsteligt indviede, som varetog et ansvar og en tjeneste ved menighedens samlinger. Samtidig blev det stadigt tydeligere markeret i kirkens teologi, at det kun var livet og arbejdet i kirkens rum, som var helligt og værdifuldt for Gud. Herved mistede det troende lægfolks liv og arbejde sin hellighed og sin værdi som offer til Gud.

I takt med, at det nytestamentlige menighedsliv døde ud i de folkeomsluttende menigheder, voksede en ny forsamlingsform frem: munkefællesskaberne. Munkevæsenet må ses som en reaktion på verdsliggørelsen af den store, katolske kirke. Med kirkehistoriker Eric Osborns ord: ”Da kristendommen overvandt verden, var det overraskende, at resultatet blev så ringe. Verden forblev, som verden var. Så den eneste måde, hvorpå man kunne bevare det kristne livs radikalitet var ved at forlade verden.”¹³ Det er symptomatisk, at det første munkekloster blev grundlagt i 325, samme år, som Konstantin indkaldte til det første økumeniske kirkemøde i Nikæa.

Munkefællesskaberne var udtryk for en bevist bestræbelse på at revitalisere urmenighedens trosliv, hellighed og indbyrdes fællesskab. Man ønskede imidlertid at blive i den katolske kirke, og ville ikke afvise muligheden for, at andre kunne blive frelst som uden at leve som munk. Men munkelivet var den bedste, helligste og sikreste vej. På denne baggrund udviklede man tanken om den dobbelte moral og de to kristendomsstyper: ”status perfectionis” og ”status imperfectionis”.¹⁴ Augustin gav selv denne tanke en systematisk bearbejdelse i forlængelse af sin platonisk prægede dualisme og fastslog, at munken har gjort sig fri af jordiske bånd og har indviet sig til den fuldkomne tjeneste for Gud. Dermed får munken del i en mere ”ophøjet retfærdighed” end andre kristne. Munken efterlever ikke blot de bibelske bud, men også de evangeliske råd.¹⁵

Middelalderens katolske kirke bekræftede, forstærkede og systematiserede de tanker og tendenser, som jeg har beskrevet i oldkirken: Præsterne er offerpræster og tilhører i kraft af deres ordination en klasse for sig selv. Gudstjenestens højdepunkt er ofringen af nadverens sonoffer. Lægfolket har ingen tjeneste i kirken, og deres hverdagsliv har en ringere værdi og hellighedsgrad end præsters og munkes liv. Den bedste og sikreste vej til et liv i tjeneste for Gud og evig frelse er at blive præst eller munk. Tankegangen er helt igennem bestemt menneskets naturlige religiøsitet og loviske sind. På den baggrund er det som at ånde frisk luft ind at vende sig til det, Luther får syn for i Skriften..

Reformationen

Luthers kirkesyn har sit udgangspunkt og sin grundvold i evangeliet. Evangeliet om Jesu fuldbrogede frelse virker tro i hjertet, og hvor troen er, der er der en kristen. De troende har alle Kristus, og i ham har de alt. De er hellige for Gud og fuldkomne i Kristus. Ingen kan blive mere hellig og velbehagelig for Gud end den, som tror på Jesus. Kirken er fællesskabet af de troende. Fordi det er evangeliet om Jesus, der skaber troen, så er dette evangelium også kirkens sande og egentlige kendetegn. Evangeliet rækkes os i nådens midler: dåben, nadveren og Ordet: ”Så, hvor dåben og evangeliet er der skal ingen være i tvivl om, at der er der også hellige.”¹⁶

Nådemidlerne skaber kirken. Derfor er evangeliets rene lære og sakramenternes rette forvaltning i CA 7 det afgørende kriterium for identificering af kirken i verden.

Luther er ikke blind for, at den ydre kirke i hans samtid rummer mange åbenbart vantro: ”Verden og den store hob er og bliver ukristen, uanset om de alle er døbt og kalder sig kristne. Der er, som man siger, langt mellem de kristne.”¹⁷ Denne kirkelige tilstand er ifølge Luther hverken ret eller forsvarlig. I årene efter rigsdagen i Worms, fra 1520-1525, formes Luthers kirketanker af NT, og han erkender åbent, at den i urkirken praktiserede menighedstugt har været forsømt og bør genoprettes.¹⁸

Den synlige markering af menighedens grænse bør ifølge Luther finde sted i forbindelse med nadverfejringen. Nadveren er både fællesskab mellem Kristus og den enkelte og fællesskab mellem de kristne indbyrdes. Den er tiltænkt og forbeholdt de kristne. Her må man skelne mellem evangeliets forkyndelse og nadverens sakramente: ”Når jeg prædiker evangeliet, ved jeg ikke, hvem det træffer. Når jeg forvalter nadveren, må jeg sørge for, at evangeliet har truffet den, som kommer til sakramentet. Jeg må ikke slå det hen i tvivl, men være vis på, at den, som jeg giver sakramentet, har grebet evangeliet og oprigtigt tror.”¹⁹

På denne baggrund fastslår CA 24, at ingen i de evangeliske menigheder får adgang til nadveren uden først at være prøvet i en samtale. Luther ved, at en konsekvent gennemførelse af denne praksis vil medføre en kraftig reduktion af nadvermenigheden. Men det er nødvendigt, og Luther mener, at det positivt kan tjene til vækkelse: ”Da vil man kunne se, hvor få der er kristne.”²⁰

Luther erkender imidlertid, at det er umuligt ved den offentlige gudstjeneste at udfolde et menighedsliv som det, vi møder det i NT. Ved den offentlige gudstjeneste er og forbliver det store flertal ikke-kristne. Derfor må det rette, evangeliske menighedsliv udfoldes i en anden forsamling. Luther taler flere steder om, hvordan man kan danne en sådan forsamling. Mest udførligt gør han det i fortalen til Den Tyske Messe fra 1525. Her taler Luther om, at man bør danne en forsamling af dem, ”som for alvor vil være kristne og vil bekende troen med hånd og mund”. Disse kan så mødes i et hus for sig selv og udfolde det menighedsliv, vi møder i NT, med indbyrdes opbyggelse, formaning, tjeneste, bøn, læsning, nadverfejring etc.²¹ Luther henviser i denne forbindelse til 1 Kor 14 som en model for, hvordan de kristne indbyrdes kan tjene og opbygge hinanden. Det er en tekst, han ofte vender tilbage til, og han taler i den forbindelse også om nådegaverne. Luther afviser eksplicit den tanke, at nådegaverne skulle være forbeholdt urkirkens tid. Nu som på urkirkens tid uddeler Kristus nådegaver til alle kristne, for at de alle skal tjene menighedens opbyggelse. Han understreger, at det er *alle* kristne og ikke kun nogle få, der opfordres til ved menighedens sammenkomster at bidrage til den fælles opbyggelse.²²

Det almene præstedømme begrundes af Luther ud fra 1 Pet 2. Han understreger, at det indebærer, at alle kristne er ligestillede med hensyn til åndelig og præstelig myndighed. Ingen er hævet over de andre.²³ Ordets tjeneste – ”verbi ministerium” – indehaves af alle kristne! Der findes i den kristne kirke kun ét sandt præsteembede. Det er åndeligt og alment og indehaves af alle kristne. Alle tjenester i menigheden er baseret på og udspringer af dette ene embede: ”For det er gennem Ordet, at vi underviser, konsekreter, binder og løser, døber og ofrer, samt bedømmer alt, så vi på ingen måde må forholde den, som vi betror Ordet noget af det, som hører til præsteembedet. Men nu er netop Ordet alles ejendom, som Esajas siger: ”Alle dine sønner skal være oplært af Herren”.²⁴ I udlægningen af 1 Pet 2 fastslår Luther, at enhver kristen bør vidne for sine medkristne om Guds frelsesgerninger, og at enhver kristen uden for menigheden bør forkynde evangeliet for vantro mennesker, så de kan komme til tro og blive frelst.²⁵

Når Luther fastslår, at der kun findes ét sandt præsteembede, Ordets embede, og at alle kristne har del i dette embede, så mener jeg, at han giver udtryk for den samme tankegang, som jeg tidligere lagde frem. Hvis der er ét embede i NT, som fortjener betegnelsen ”embedet”, så er det, og så kan det kun være det almene præstedømme. Dette foredrag stiller i sin overskrift ”embedet” over for ”det almene præstedømme”. Mit spørgsmål er om de to begreber bibelsk set ikke dækker det samme. Embedet er bibelsk set det almene præstedømme.

Hermed vil jeg på ingen måde afvise det bibelsk normerede og åndeligt livsnødvendige i at kalde åndeligt modne mænd til at tage vare på den myndigt vejledende forkyndelse i menigheden. Det samme understreger Luther. Ordets forkyndelse er en åndelig livsnødvendighed. Det er gennem Ordet, at troen næres og menigheden bygges op. En kristen menighed kan ikke være uden Guds Ord. Derfor må den have lærere og prædikanter, som har det som deres særlige kald og tjeneste at virke med Ordet.²⁶

Når Luther udfolder det bibelske indhold i det almene præstedømme, er hans fokus på menighedslivet. Vi møder sjældent eller aldrig hos Luther udsagn, at det almene præstedømme udfoldes i alle dele af de troendes liv. Men sagen er ikke desto mindre central og klar i Luthers skrifter. Ingen har som Luther tydeliggjort, at vi tjener Gud lige meget i det åndelige regimente som i det verdslige regimente, og at hverdagens gudstjeneste for den kristne er lige så hellig som søndagens.

Så kunne jeg afslutte behandlingen af Luther og reformationen her. Men det ville efterlade et misvisende billede. For Luthers teologiske udvikling stopper ikke her. Efter 1525 orienterer Luther sig nemlig væk fra de tanker, som han gav udtryk for før 1525 om det almene præstedømmes, om nådegavernes udfoldelse og om det ønskelige i at danne en særlig forsamling for dem, som for alvor vil være kristne. I stedet for at betone, hvordan det almene præstedømme kunne komme til udfoldelse, understreger Luther herefter, at den kaldede forkynder og præst har eneret på at lede, tale og varetage et praktisk kirkeligt ansvar i menigheden. Alle andre i menigheden bør tie og forholde sig rolige. Luther går så vidt, at han udvikler en ny udlægning af 1 Kor 14. Han hævder, at Paulus' opmuntring til indbyrdes at opbygge hinanden ikke er rettet til almindelige kristne, men kun til dem, som har prædikeembedet: "Her taler Paulus til profeterne, som skal lære, ikke til folket, som skal tie".²⁷ Konsekvensen af Luthers nye kirkelige syn og vejledning bliver, at den lutherske kirke udvikler sig som en præstecentreret kirke med folkeomsluttende sognemenigheder og et kirkeligt passificeret lægfolk.

Hvorfor gik det sådan? Det handlede næppe om, at der ikke fandtes åndeligt vågne og modne lægfolk, som kunne indgå i forsamlinger med en bibelsk orden. Luther modtog breve fra en række forsamlinger af åndeligt vågne og modne lægfolk, der var rede til at danne forsamlinger af denne art. Men hver gang frarådede Luther, at man gjorde alvor af det. Hvorfor? Jeg skal nævne tre forhold, som jeg mener, må tages i betragtning:

For det *første* nærrede Luther livet igennem en stærk mistro til det troende lægfolk. På intet tidspunkt møder Luther lægfolk, som han kan have så stor tillid til, at han tør betro dem et praktisk kirkeligt ansvar. Kirkehistorikerne har undret sig over dette forhold. Vi har mange historiske vidnesbyrd om, at evangeliet fik et stærkt folkeligt gennemslag under reformationen. Det gjaldt også i Luthers egen by. Men Luther så det ikke. Den kirkehistoriske Luther-ekspert Martin Brecht mener, at det givetvis må tilskrives, at Luther ganske enkelt ikke kendte sin menighed. Han synes at have levet i et distanceret forhold til lægfolket i menigheden. Han mødte dem i forbindelse med de præstelige pligter og ellers ikke. Den amerikanske kirkehistoriker Karant-Nunn har påpeget, at reformatorerne i Wittenberg generelt advarede mod en overdreven nærhed og fortrolighed mellem de evangeliske præster og deres menigheder. Nærhed nedbrød respekten for embedet og bragte præsten under indflydelse af det jævne folks verdslighed: "Reformatorerne kæmpede for at skabe afstand mellem præsterne og de simple folk i deres menigheder."²⁸ Distancen gjorde det noget nær umuligt for en evangelisk præst som Luther at danne sig et ordentligt indtryk af de enkelte menighedsmedlemmers åndelige tilstand og indlede et kirkeligt samarbejde med dem, som ejede en sand og levende tro. Martin Brecht ser her et alvorligt svigt hos Luther. Princippet om det almene præstedømme burde have ført til en nedbrydning af distancen mellem præst og menighed, men Luther fastholdt distancen. Alle opgaver samledes hos præsten, det almene præstedømme fik ingen praktiske konsekvenser og resultatet blev en tvedeling af menigheden i den tjenende præst og de passive lægfolk.

For det *andet* syntes Luthers værste frygt vedrørende lægfolket at blive bekræftet under Bondekrigen 1524-1525. Lederne af bondehæren havde ladet sig inspirere af nogle af Luthers skrifter om det almene præstedømme. Tankerne om, at alle troende var lige, og at lægfolket havde ret til medbestemmelse i kirken, blev misbrugt som et argument for sociale forandringer og som et legitimering af vold for at nå dette mål. For Luther fremstod Bondekrigen som en rystende bekræftelse af lægfolkets utilregnelighed.

For det *tredje* var både den ydre kirke og det tyske samfund i en kaotisk tilstand efter reformationen og bøndernes oprør. De fleste præster var stadig katolsk prægede, mange præster fik ingen tiende fra folket, og lægfolket var dybt splittet imellem evangeliske, katolske, radikale og verdslige synspunkter. Efter 1525 virkede det ikke længere naturligt og hensigtsmæssigt for Luther og de øvrige reformatorer at opmuntre lægfolket reformere kirken nedefra. Det var mere naturligt at opfordre fyrsten til at forestå en kirkelig visitation og genopretning ovenfra. Luther mente, at det var forsvarligt at overlade den kirkelige ledelse til fyrsten som en kortvarig ordning med henvisning til, at fyrsten var et kristent medlem af kirken. Fyrsten takkede ja, og da han havde fået kirkemagten, beholdt han den. Sådan gik det i Tyskland, og sådan gik det i hele Norden. Den lutherske kirke blev overalt en fyrsteledet statskirke, en folkekirke og en præstekirke.

Ser vi tilbage over de århundreder, som fulgte reformationen, så må vi sige, at Gud har brugt denne kirkeordning som et redskab til evangeliets forkyndelse i vore folk. Det har båret rige og evige frugter, som vi må takke Gud for!

Men vi ville være dårlige disciple af Luther, hvis vi ikke tog Skriften frem og prøvede vores tradition på dens ord – også når det gælder kirke- og embedssynet. Det må vi gøre, og det må hjælpe hinanden til. Mit foredrag har været et forsøg på at bidrage til dette.

/ Mikkel Vigilius

¹ Christensen 1967, 247-252; Frend 1986, 554-574; Neill 1986, 39 ff.

² Skarsaune 1998, 188

³ Ibid 189

⁴ Citeret fra Wisløff 1979, 21

⁵ Ibid 20

⁶ Ibid 20-21

⁷ Ibid 22-23

⁸ De Laudibus Constantini VI Oversat fra J.P.Migne: Patrologiae Graecae Tomus 20, 1349

⁹ Petersen 1968, 112; se endv. Petersen 1968, 108-114; Baus 1965, 431 f.; Frend 1984, 569 ff.; Neill 1986, 41; Chadwick 1993, 174-177

¹⁰ Petersen 1968, 126, 129

¹¹ Ibid 119 f.; 124; 127; 147 f.

¹² Oversat fra den latinsk-franske udgave af Augustins kommentar til 1. Johannesbrev ”Commentaire De La Premiere Epitre De S. Jean” red. Paul Agaësse 1961, 260

¹³ Osborn 1976, 142

¹⁴ Sjöholm 1908, 66 f.; Stamm 1980, 50

¹⁵ De natura et gratia 70, 84 Citeret fra Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum Vol. LX, 298

¹⁶ WA 6, 301, 5 f.

¹⁷ WA 11, 251, 35-252, 1

¹⁸ Hilbert 1920, 31. ff., 41 ff.; Götze 1959, 128-131; Hallgren 1963, 47-94; Öberg 1970, 576 f.; Cameron 1986, 135, 141

¹⁹ WA 12, 485 b, 11-15

²⁰ WA 12, 485 b, 2. f.

²¹ WA 19, 75, 3-21

²² WA 12, 181

²³ WA 12, 189

²⁴ WA 12, 180, 6-10; se endv. ibid. 178, 181

²⁵ WA 12, 318, 29-319, 6

²⁶ WA 11, 411; WA 12, 191

²⁷ Wisløff 1979, 48

²⁸ Karant-Nunn 1979, 53 ff.